

Information om intressekonflikter och jäv för brukarorganisationer och deras representanter

Denna information, som utarbetats gemensamt av Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket, Läkemedelsverket, SBU och Socialstyrelsen, beskriver kort hanteringen av intressekonflikter och jäv i samband med att myndigheterna samarbetar med representanter för brukarorganisationer i frågor och ärenden. Till informationen är en särskild så kallad jävsdeklaration bifogad.

Brukarorganisationer och deras representanter kan i många frågor och ärenden bidra med viktiga kunskaper och erfarenheter och medverka till att allsidiga bedömningar och ställningstaganden kommer till stånd på myndigheterna. På det sättet är det av stort värde för myndigheterna att ha ett väl utvecklat samarbete med organisationerna. Brukarorganisationerna utser givetvis själva sina representanter i detta arbete men vissa rutiner för samarbetet bör upprätthållas.

Utgångspunkter för samarbetet

Utredningen *”Trovärdighetens pris”* (Läkemedelsindustriföreningen, 2006) påpekar att det är brukarorganisationerna själva som bestämmer om sin verksamhet och med vem man vill samarbeta. När brukarorganisationerna samarbetar såväl med myndigheter som med läkemedelsföretag eller andra intressenter¹ med relevans för myndigheternas verksamhetsområde kan deras trovärdighet i kontakterna med myndigheten påverkas. I de fall samarbetet med dessa leder till osäkerhet om vems budskap brukarorganisationerna egentligen för fram så påverkar det hur brukarorganisationernas synpunkter värderas. Om organisationernas trovärdighet kan bibehållas så är det bra även för myndigheternas trovärdighet.

Berörda myndigheter delar utredningens uppfattning att öppenhet och insyn är det mest effektiva sättet att skapa förtroende. Ett sätt att verka för ökad öppenhet är att representanter för de brukarorganisationer som myndigheterna samarbetar med undertecknar deklarerationer angående eventuella relationer med läkemedelsföretag eller andra intressenter med relevans för myndigheternas verksamhetsområde. Motsvarande krav ställs på andra experter och sakkunniga som myndigheterna anlitar.

Samarbetet mellan myndigheterna och brukarorganisationerna kan grovt delas in i två former. Vi redovisar här myndigheternas gemensamma utgångspunkter. I vissa fall är förhållandena speciella för någon av myndigheterna. Respektive myndighet kan då lämna kompletterande information om utgångspunkterna för samarbetet.

En brukarorganisation anlitas i egenskap av intresseföreträdare

¹ Med intressenter avses till exempel tillverkare och leverantörer av medicintekniska produkter.

När myndigheterna samarbetar med en brukarorganisation för att få in synpunkter utifrån den aktuella medborgargruppens intressen finns det visserligen inte sådana krav på opartiskhet hos brukarorganisationerna att det normalt sett skulle hindra samarbetet. Det ligger i sakens natur att organisationer som har till uppgift att tillgodose olika intressen inte är opartiska i den rollen. Det väsentliga är att det råder klarhet och öppenhet kring *vilka* intressen det gäller. Syftet med deklARATIONEN är att vi ska kunna värdera brukarorganisationernas synpunkter med "öppna ögon". Sett ur brukarorganisationernas perspektiv fyller deklARATIONEN syftet att värna trovärdigheten. När brukarorganisationerna anlitas i egenskap av intresseföreträdare får det avgöras från fall till fall om en jävsdeklARATION ska lämnas eller inte. Vid ett officiellt remissförfarande kan det dock te sig mindre angeläget att begära in en sådan deklARATION.

En brukarorganisation anlitas i handläggningen

Ett samarbete med brukarorganisationerna kan också innebära ett mer påtagligt deltagande i handläggningen av en viss fråga eller ett visst ärende. Samarbetet sker då på motsvarande sätt som när vi som myndighet anlitar sakkunniga eller experter. Myndigheterna kan i dessa frågor sägas ha en "undersökningsplikt". När brukarorganisationen anlitas på detta sätt bör dess representant i stort sett alltid fylla i en jävsdeklARATION. Denna rutin har sin grund i att regeringsformens krav på att objektivitet, saklighet och opartiskhet ska uppfyllas vid myndigheternas handläggning av ärenden och frågor av olika slag. Det är därför viktigt att ingen som kan påverka myndigheternas ställningstaganden har eller har varit involverad i verksamhet som skulle kunna inverka negativt på myndigheternas trovärdighet. Det är då främst brukarorganisationernas relationer till läkemedelsföretag eller andra intressenter med relevans för myndighetens verksamhetsområde som är i fokus.

De problem som skulle kunna uppstå i samarbetet är inte alltid enkla och entydiga att bedöma. Myndigheterna måste därför från fall till fall ta ställning till om sådana intressekonflikter i inom detta område (den s.k. gråzonen) skulle kunna skada myndigheternas trovärdighet.

Skulle jäv enligt 11 § förvaltningslagen (1986:223) föreligga är det däremot fråga om ganska tydliga och uppenbara omständigheter. Brukarorganisationen och dess representant kan då inte längre medverka i den aktuella handläggningen. Detsamma kan ibland gälla också i den så kallade gråzonen, även om bedömningen då blir mer beroende av situationen i det enskilda fallet. Detta är vad som gäller också för andra experter och sakkunniga som anlitas av myndigheterna.

JävsdeklARATION

Det är angeläget att de brukarorganisationer och dessas representanter som myndigheten samarbetar med själva beaktar frågan om intressekonflikter/jäv.

Det största ansvaret för att intressekonflikter och jävsfrågor ska kunna hanteras korrekt vilar på representanten själv. Det är främst denne som har ansvaret att redovisa relevanta och fullständiga uppgifter, såväl för den organisation denne tillhör som för egen del. Den som känner till en omständighet som skulle kunna påverka uppdraget ska också enligt förvaltningslagen självantaget ge det till känna. Frågorna måste beaktas såväl innan ett samarbete inleds som under fullgörande av samarbetet, om det under den tiden inträffat någon förändring av betydelse.

Varje tilltänkt representant ombeds därför att ta del av information kring jäv och liknande samt i förekommande fall fylla i och underteckna en deklARATION.

Nätverk

Tandvårds- och läkemedelsförmånsverket, Läkemedelsverket, SBU och Socialstyrelsen har en myndighetssamverkan i form av ett nätverk för frågor kring jäv och intressekonflikter bland annat för brukarorganisationer och deras representanter. Kontaktpersoner finns utsedda på respektive myndighet.

Beslut

Beslut i frågor om jäv eller andra intressekonflikter föreligger i det enskilda fallet fattas på hög nivå i myndigheterna (GD eller ÖD) och regleras i respektive delegeringsordning.

Bilaga

Blankett för jävsdeklARATION